

УТИЦАЈ ПРОГРАМА ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ НА ТЕРИТОРИЈАЛНУ КОХЕЗИЈУ И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

THE IMPACT OF EUROPEAN TERRITORIAL COOPERATION PROGRAMMES ON TERRITORIAL COHESION AND SPATIAL PLANNING

Награђени мастер рад

Годишња Награда „Димитрије Перишић“ за најбољи Мастер рад у области Просторног планирања одбрањен у 2023/24. години

Универзитет у Београду — Географски факултет, мастер студије: Просторно планирање

Кандидат: Андрија Планић

Ментор: др Зора Живановић, редовни професор, Универзитет у Београду — Географски факултет

У савременом контексту европских интеграција, питања територијалне кохезије и развоја просторног планирања добијају све већи значај, нарочито у светлу глобалних изазова као што су миграциони токови, економске нестабилности, климатске промене, еколошки проблеми итд. Глобална дешавања захтевају заједничке одговоре и дугорочне стратегије које превазилазе националне оквири. У таквом контексту, *Програми европске територијалне сарадње* постају кључни инструменти за јачање сарадње међу државама чланицама Европске уније, али и са земљама кандидатима за чланство, са циљем стварања одрживих и отпорних територија. Просторно планирање, које је некада било домен искључиво националних влада, карактерише све наглашенија наднационална димензија управо као последица иницијатива попут *Програма европске територијалне сарадње*. Поред тога што омогућавају формирање заједничких одговора на бројне изазове који карактеришу све веће територије, попут урбаног развоја, инфраструктурног опремања, заштите животне средине итд., они доприносе јачању територијалне кохезије, процеса који подразумева економску, социјалну и просторну интеграцију, и којим се тежи свођењу разлика у развијености између региона Европе на прихватљиви минимум.

Кроз рад је пружен свеобухватан преглед актуелних *Програма европске територијалне сарадње* и истакнут значај просторног планирања као кључног елемента за постизање територијалне кохезије, уз посебан нагласак на Interreg програму, као главном механизму европске територијалне сарадње, и неколико других иницијатива које егзистирају у оквиру *Програма европске територијалне сарадње*.

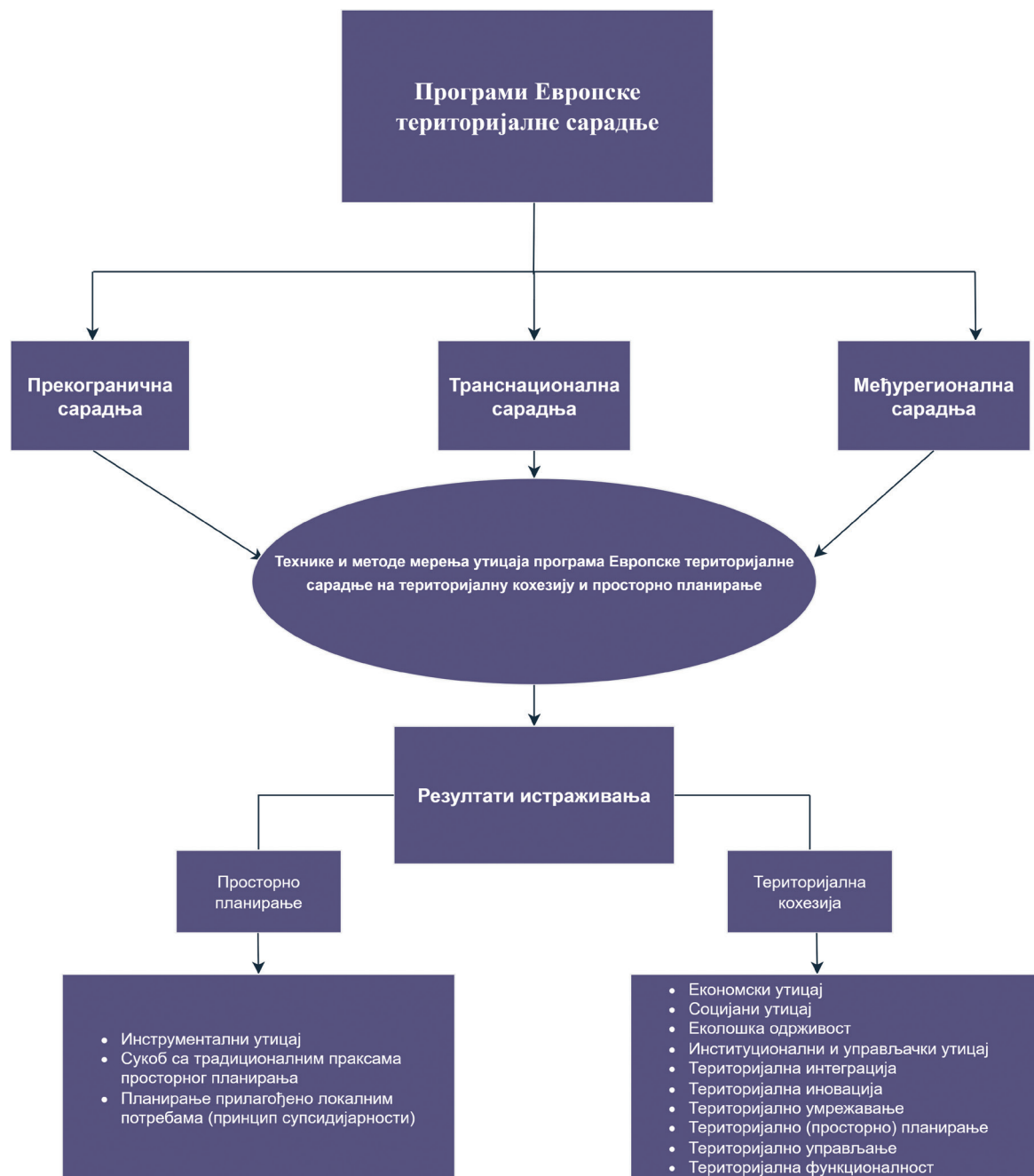
У уводном делу истраживања, разматран је историјски развој европске територијалне сарадње, с фокусом на еволуцију програма Interreg. Програм Interreg, који је у својој четвртој фази (2007–2013) носио назив Европска територијална сарадња, у савременом контексту представља само један од сегмената шире групе *Програма европске територијалне сарадње*, која обухвата различите облике сарадње као што су прекогранична, трансационална и међурегионална сарадња. Објашњена је и суштина сваког од ових типова сарадње и истакнута

је њихова улога у јачању повезаности и функционалне интеграције европских територија. Наглашено је да *Програми европске територијалне сарадње* нису само технички инструменти расподеле фондова, већ механизми који стварају предуслове за изградњу поверења, партнерства и дугорочну институционалну сарадњу међу државама, регионима и градовима. Поред истраживања политичких и друштвених циљева који стоје иза ових програма, као и изазова са којима се суочавају, нарочита пажња је посвећена анализи начина и интензитета сарадње унутар Европске уније, као и улози коју споменути програми играју у земљама кандидатима за чланство.

У другом делу рада аутор се бави односом *Програма европске територијалне сарадње* и територијалне кохезије. Дат је критички осврт на сам концепт територијалне кохезије – као сложен, динамичан и вишедимензионалан појам који обухвата економске, социјалне и еколошке аспекте интеграције. У том контексту, посебан акценат је стављен на могућност да се кроз сарадњу више актера на различитим територијалним нивоима и заједничко решавање развојних проблема, гради и остварује једнако право на развој свих територија, без обзира на њихову почетну позицију.

Следи осврт на различите методологије мерења утицаја *Програма европске територијалне сарадње* на територијалну кохезију (укључујући методе које су развијали истакнути аутори и специјализовани програми попут ESPON-a), што је изузетно значајно за разумевање ефикасности европских политика. Поред тога, разматран је и допринос *Програма европске територијалне сарадње* реализацији циљева територијалне кохезије, као и њихов утицај на постизање уравнотеженог и одрживог развоја различитих региона у Европи. Различитим приступима – од коришћења конкретних индикатора до квалитативних анализа, настојано је да се докаже да се утицај *Програма европске територијалне сарадње* не може процењивати само квантитативним методама, већ да је неопходно комбинацијом метода и приступа сагледати стварне промене у просторима који међусобно сарађују.

Просторно планирање, као инструмент за унапређење територијалне кохезије, има важно место у раду, са елаборацијом утицаја *Програма европске територијалне*

сарадње на савремене аспекте развоја просторног планирања и освртом на питање како се планерска пракса може интегрисати у споменуте програме, и обрнуто. Приказан је однос националних планских система и европских иницијатива. Јасно је указано да европеизација просторног планирања није формалан процес преношења норми, већ процес узајамног прилагођавања и усаглашавања циљева, вредности и процедура. Посебно је наглашено колико је изазовно, али и важно, успоставити сарадњу између различитих система просторног планирања у оквиру једног пројекта, те како се кроз *Програме европске територијалне сарадње* неретко отвара простор за заједничко деловање у складу са визијом развоја територија које деле сличне изазове. Кроз конкретне примере из праксе, приказано је како су различите државе приступиле проблематици усаглашавања својих планских

система у оквиру прекограничних и транснационалних пројеката, указујући на иновативне методе решавања конфликта, прилагођавања регулаторних оквира и грађења механизма који функционишу на обе стране. У датим примерима јасно се види како је територијална сарадња постала средство за стварање нових вредности, али и алат за достизање европских стратешких циљева.

Конечно, истакнуто је да анализа примене *Програма европске територијалне сарадње* у контексту просторног планирања указује на важност њихове улоге у стварању услова за побољшање квалитета живота људи, као крајњег циља свих просторнопланерских активности, односно креирању услова за повећање отпорности на будуће изазове.

др Зора Живановић, редовни професор, Универзитет у Београду - Географски факултет